

Skikafe på 1960-tallet

SKILØYPENE PÅ NORDFJELLSTØLEN - en oversikt

Torsdag 26. mars 1967 OPPLAND ARBEIDERBLAD

Hotellplaner for Nordfjellstølen

Tjereborgpresten interessert i muligheten for turisttrafikk

Et utvalg av turistene på Nordfjellstølen, vedvarende har i de senere år vært interessert i muligheten for å etablere et hotell på Nordfjellstølen. Dette er nå blitt en realitet, og det er nå etablert et hotell på Nordfjellstølen. Dette er nå etablert et hotell på Nordfjellstølen.

Knut Wigert som Fridtjof Nansen

Ole, (STB): Knut Wigert som Fridtjof Nansen. Ole, (STB): Knut Wigert som Fridtjof Nansen.

Anskuelsesundervisning på Nøtterøy

Tandberg (STB): Anskuelsesundervisning på Nøtterøy. Tandberg (STB): Anskuelsesundervisning på Nøtterøy.

Nøtterøy den gamle stasjon med i dag brukes til å drive skibusser og er det viktigste leddet i turisttrafikken på Nordfjellstølen.

Front mot front i Lunner

Brattbakken med skiløypa opp- Geitleikberget
i bakgrunnen. Bilde 1912 av A.B.Wilse

Skiløyper over myra ca 1912 i omtrent samme trase som veien/løypa går i dag-Fjellkinna i bakgrunnen. Foto A.B. Wilse

Brattbakken 1912 v/ Anders Wilse

Den kjente fotografen A. B. Wilse gikk på ski til Nordfjellstølen og videre innover fjellet allerede i 1912. I nasjonalbiblioteket er det minst 12 bilder fra denne turen. På bildet over er skihytta ved Nordfjellstølen "Siewershytta". Hytta står der fortsatt i dag, i en ombygd versjon bak stølen. Pasienter fra Tonsåsen Sanatorium hadde ofte dette som turmål eller som stopp på veien opp på Bjørgovarden. Det finnes og gjestebok fra 1933 hvor gjester fra både inn-og utland har signert. Noen overnattet også.

Området rundt Tonsåsen ble turistcenter da Den bergenske kongevei ble lagt om i 1860-årene. Svein Berg bygget skysstasjonen på Tonsåsen.

I 1870-årene ble skysstasjonen ombygget til sanatorium. Senere kom det butikk (ca. 1900) og sportshotell (1902) (senere under navnet Nystølen)

Skysstasjonen blir ombygget til sanatorium av Arild Huitfelt Siwerts i 1881.[1] [2] Siwerts var den første ordføreren i Etnedal.[3] Formålet med Tonsåsen Sanatorium var behandling av tuberkulose. Det kom tuberkulosepasienter fra både Norge, Sverige og Danmark. [4]

I 1913 ble Tonsåsen Sanatorium lagt ut til salg, og legen Wishman, som hadde jobbet der siden 1905, var med i det aksjeselskapet som kjøpte sanatoriet. Dette aksjeselskapet solgte sanatoriet videre i 1922.[3]

Tonsåsen Sanatorium brant ned i 1926. I de to husene som var igjen, ble Tonsåsen Barnesanatorium startet. 1940 brant sanatoriebygningene ned pga. krigshandlinger, bare ett av dem ble bygd opp igjen og Tonsåsen Sanatorium åpnet igjen i 1941.[5]

I 1962 var Tonsåsen Sanatorium eid av Oslo Trygdekasse med plass til 33 pasienter.[6]

Før 2. verdenskrig besto tuberkulosebehandling av kuring som besto av frisk luft, sunn mat og hvile. Men sanatorier som Tonsåsen Sanatorium hadde også utstyr til kaldtvannsbehandling og varme bade.[7] Etter 2. verdenskrig gjorde utviklingen av antibiotika at tuberkulosebehandlingen ble mer effektiv.

På 1980-tallet solgte Oslo Trygdeforening Tonsåsen Sanatorium [8]

Fra Tonsåsen Sanatorium.

TONSAASEN
VALDRES • 2000 f. o. h.

Bedste sted for vintersport.

Lille ved jernbanestation.
Elektrisk lys. Centralopvarming.

Komfortable Bad! Længste sæson!
Største snemængde! Sikreste fore!

Det tok ca 3 1/2 time med Valdresbanen fra Oslo til Tonsåsen stasjon

Postkort ca 1955

Det ble arrangert mange turrenn i området etter krigen. Her er fra Etnedal skilags jubileumsbok: ”Etnedal skilag har skipa til langrenn desse stadene:

(...).

Os Turistheim. Tonsåsen, Turløype til Nordfjellstølen, Bjørgovarden, Danebu og Ølslykkja. Her vart fleire pokaltevlingar arrangert fra 1960 til 1964 mellom Etnedal, Nordre Land, Snertingdal og Torpa” (s. 152).

Tre av skilagsmenn som har vore med i Jomfrustettfjella rundt alle 13 gongene; frå venstre Arne Øverli, Knut O. Bergene og Einar Haugen. Foto: 1996: Torodd Lybeck, «Valdres».

Langrennsløypene

Etnedal skilag har skipa til langrenn desse stadene:

Olynsjørdet i Sør Etnedal (på grensa til N. Land). Her vart det fyrste ordentlege langrennet i Etnedal halde ikring 1890. Amtsskolen som den tid hadde tilhald i Madslangrud, var arrangør.

Tonsåsen, mellom arena ved posten til Nystølen turistheim.

Os Turistheim, Tonsåsen. Turløype til **Nordfjellstølen**, Bjørgovarden, Danebu og Ølslykkja. Her vart fleire pokaltevlingar arrangert frå 1960 til 1964 mellom Etnedal, Nordre Land, Snertingdal og Torpa.

Brufflat skole, Skogtun.

Sletten (like nord for Brufflat).

Heimdals kaffé (like sør for Robøle).

Robøle (ved gamle kommunebuset).

Etnedal sentralskule/samfunnshus:

Lærer og diviserande formann i Etnedal skilag, Tormod Dahlen, gjekk i bresjen for den 5 km-løypa som har vore brukt til krets- og klubbrenn sidan 1966. Løypa stod ferdig i 1977.

Bøvarstøga skule.

Garastølen ved Svilosen skule.

Granstadsbygda (m.a. løyslope frå 1987).

Jomfrustettfjella rundt i Bakkebygda (turrenna frå 1984).

Sniugardsbygda (m.a. staden mellom kretsane).

Osø i Steinsøybygda (m.a. stafett mellom kretsane).

Bergbakken skule (løyslope frå 1986), **Nordeng** i Steinsøybygda.

Påska i oppveksten

SYN & SAK

TORODD LYBECK
Skribent, Fagernes

Det kan godt hende at Smørlifjellet var fyrste snauffjellet eg var på. Folk var ikkje så vidforuge i 1950-åra, då nesten ingen hadde bil.

TRULEG VAR eg på fyrste påsketuren min til Smørlifjell etter vinteren 1961, snart ni år gammel. Det var fyrste vinteren vi hadde bil heime. Den kjøpte far hausten 1960, like etter at den 15 år lange rasjoneeringstida av nye bilar vart oppheva.

VI HADDE nok så vidt vore på påsketur før den tid òg. Etnedal bilruter sette opp bussar frå Sør-Etnedal til fjells nokre sundagar og påskedagar i min oppvekst, men eg kan likevel ikkje hugse at vi var med den. Derimot hugsar eg ein gong vi tok rutebuss til Tonsåsen på skitur. Då gjekk vi heimanfrå på ski, over Etna og Røstenge til Pres-

tøye og Dølstugu. Derfrå var det trødd hesteveg forbi Lien og opp til Tonsåslinna. Dette er mindre enn 2 km i luftline, men beint gjekk det ikkje an å gå, så det vart nok minst 2,5 km - og bratt mot slutten. Derfrå tok vi buss til Ossætra. Det var helst der vi starta skiturane våre på Tonsåsen.

OGSÅ ETTER at vi fekk bil, var det oftast dit vi drog. Eg hugsar det var litt kjedeleg, for det var berre flatt dei fyrste par kilometrane over isen på Øyangen. Vidare derifrå vart det mange og bratte og kronglete bakkar, men det var ikkje så mykje lengre vi kom. Øistein bror vart fødd i 1962, så då sette han grense for kor langt vi kunne gå i fleire år. Mor mi var heller ingen langrennsløpar. Eg hugsar at Guri syster og eg fekk gå oppover bakkane og aka ned att, medan dei andre sat ved bålvarmen og kokte kaffe nede ved Øyangen. Stundom kunne det vera ein liten hoppbakke der å leike seg i òg. Så langt som til Nordfjellstølen var eg ikkje før eg vart tenåring ikring 1965.

MEN BILEN gjorde det mogleg å koma til nye stader. På Kruk var det reindrifter stundom, og dét var spennande å sjå. Eg kan hugse at vi parkerte bilen på Kruktjednet, der det var brøyta plass. Men stundom laut vi parkere i vegkanten òg. Vi gjekk neppe heilt til topps på Smørlif-

UNG OG LOVANDE: Skribenten med sju år gamle vesle skituren vår i snauffjellet. Bildet er frå vinteren 1961.

fjell dei fyrste turane dit heller. Men på vedlagde svart/kvittbilde, truleg frå vinteren 1961, er det tydeleg at vi er på snauffjellet, iallfall. Derfrå såg vi Meladn, Skogshødn, Skaget og langt inni Jotunheimen.

PÅ TUR heim att frå Kruk hente det at vi køyrde over Ranheimsåsen og via Fagernes. Far var interessert i fly, han hadde vore i flyvåpenet i militæret. På Strøndafjorden var det småfly og seglfly både på isen og i lufta, så då gjekk det fort ein time eller to der òg. Det vart mest kvelden før mor kom i sving med middagen. Sjølv sagt var det aldri snakk om å kjøpe søndagsmiddag ute, med nøysame foreldre som var fødte like etter 1920. Det minste ei husmor

med ære kunne gjerde familien med sjøldag. Skiturene var all dag, laurdag var jo sk

STUNDOM VAR vi i òg, der det var slalå tok aldri den, men då å sjå lell. Her kunne at vi møtte kjentfolk: starta på Ølslykkja i nedal.

ETTER KVART so bror vaks til, kunne med på lengre skitur Kruk og Danebu, me Tonsåsen. Mange hø å dra til Bakkebygde ein eller annan grunn far dit. Eg gjekk rea gymnaset på Dokka 1972. På familieturar

«Truleg var eg på fyrste påsketuren min til Smørlifjell etter vinteren 1961, snart ni år gammel. Det var fyrste vinteren vi hadde bil heime.»

Skribenten Torodd Lybeck forteller

På skitur tidleg i 1960-åra

Av Torodd Lybeck

Denne er ikkje fortellinga om ein bestemt skitur, men ei samling av spredde minne frå mange skiturar i oppveksten – slik og vil tru mange andre opplevde dei eg.

Einur Gerhardsen var einn statsminister i Norge. Hansten 1960 var det områder slutt på no-jonerings av bilar. Den hadde vart i nær ein 15 etterkrigsår, men folk var teknologiske og optimistiske under atomkringa etter fem års lang. Utløst på ski var stor i 1950-åra og, men så var nesten alle avhengige av bensin for å koma seg til fjells. Utover på 1960-talet seg stadig flirte seg i stand til å kjøpe eigen bil. Tankeløst var gjerne ein obligatorisk del av ekstrastøyet, for hugarstiplassen var liten, iallfall hjå alle oss som hadde fellesvagn. På bilaket kjørte nybakte bilagutar med seg alt frå støypesand, bygging-smartalar og vaskemaskiner til smigris og – matlagris – ski. For minn bunta alle skiene og startene saman i ein stor kjere på ein side av skigrinda. Vi var fire familier medlemmer og var etter kvart fem, som kvar hadde to ski og to startar med. Tysse løvse delar sett saman i ein språkande bunnt med ein lang tau. Han som varna takkasta fast, var den einaste som greidde å få kastene oppatt.

Turen gjekk nesten alltid til Tonsåsen. Ein gammal vane frå den tida vi laut gå på ski over elva og serover til Trondhjem, eller opp forbi Dalsøga til Lien, og to busser oppover Tonsåsen til Os. Etter at vi fekk oss eigen bil, reiste vi stundom til Danebu eller Krukk. Men altså, Os Seter var som regel målet. Der parkerte vi fellesvagnane, og familien la i seg smørre løypa på isen. Ved Os kunne vi vera like sikre på at det var løypa, som folk i 1990-åra kan vera på at det er skiløypa i Strandsal. Den var naturlegvis ikkje kjørt opp, men bygd av tilfældige skiløparar som var fullege ute om morgonen. Kanskje var det bymefolk, som det hadde vorte mange av på Tonsåsen ikring 1960, som var dei viktigaste løypeskytterne for det og vort. Løypa berre var der, den – alltid.

Eg hugsar einn kor uendeleg langt det var å gå over Dyngen. To kilometer, minst, men heldigvis var det ei lita ey eller to som bear den monotone, kvite og krumsame tofata. Skiløypa gjekk over den største av øyene, Killingøy, hugsar eg. Dei fyrste familierane gjekk oftest ikkje lengre enn til litt oppi bakken nord for Dyngen. Viss vort var lagelag, sette vi oss i seltellinga og laga bål. Då kom far fram med ein utsvan blåkkoks med siltelbær. Der skulle det snart bli kaffe. Vi som ikkje drakk kaffe, hadde gjerne kakao med – men ikkje nødvendigvis på sermosfløte. Ei vanleg brødfiske puta var i ein utbukk gjorde post nytte som sermos i 60-åra. Folk flest var ikkje betre vant den serpen.

For like godt å påke. Der kunne stundom vere handi på sermoset til oss som var med han. For det fyrste tok det fryktelig lang tid å få hol på isen. For isbotene var vanlege, brukte isbotane ei isble i staden. Den låna på ein smal barkspode, og var

i enden på ei lang stong, om eg ikkje hugsar feil. Då bolet etter mange begg endeleg kunne takast i bruk, gjekk det som regel ei nedeleg lang tid for fyrste obberer beti på krøken – om han beti i det berre teke den dagen. Men far min var av dei teknologiske slagen, og ga ikkje opp fiskinga den første minen, når han fyrst hadde litt hol i isen. Men heldigvis var det nokje å finne på i bakken opp frå Dyngen. Der skulle det seg gjerne fleire angar for å aka eller hoppa på ski. Ofte var det ferliglaga hoppbakke der.

Seinare, då bor min vart fire-fem år gammal, hendte det at vi tok skiturar heilt opp til Kippesjøen eller Nordfjellstølen. Dit var det godt og vel fem kilometer å gå. Etter at eg begynte på realskolen, frå 1966 og utover, hugsar eg at vi ofte møtte Dokka-elevar frå klassen min, eller andre kjente frå Land, i skiløypa på Tonsåsen. Os var med andre ord eit vanleg utfartspunkt, ikkje berre for folk som hadde i Bruflat eller Sør-Etnedal, men også på Nordsinni og Dokka. Stundom treffe vi kjentfolk, halvaksne ungdommar helst, som hadde gått heilt frå Danebu eller fra Ølslykkja, og var på tur til Os. Eg undra meg over at det kunne gå an å gå så langt på ski. Somme ”råskinn” hadde vore heilt på toppen av Bjørgovarden.

Då kakaoen og kaffen, forpene med peimost eller heimefaga kjønnull, smultrigane, sirupskaka og appelsinane hadde furne vort med i magen, vande vi nasen og skiløypene heimover. Det var einn å aka den kvoglure løypa heimover an. Løypa over isen på Dyngen vort ikkje fullt så lang på heimveg, viss skiløret var brukbart, då. Men stundom var det serpeføre, og så var det serpeleg dirlig gjid på kvitvass, valbrakte trekk.

Etter skitusen var det mange skiløparar som gjekk innom ein av dei to kafeene som var ved Os. Der hadde dei nedeleg røke som nesten ingen hadde heime enno: Fjernsyn. Stundom var det til og med røke anna enn prøvebille og pusebille å sjå, for eksempel hopprenn eller anna sport. Eg hugsar einn kor uendeleg tet det var med folk framfor tv-apparatet når det var sending. Ernostrøker og tilbake på desse skiløypagane på Tonsåsen kvar gong eg berer kjemingsmellem til Farrisjønen på tv.

Eg hugsar også at lufta i kafeen var stinn av tobakkorøyk, blanda med luft av kaffe, vortebød og kjøttaker. Viss ikkje vort ein stod på, var det alltid einkvan som spente musikk på jukeboksen. Cliff Richard eller Elvis Presley, kanskje – eller Paul Anka, og etter kvart Beatles og Rolling Stones. Kontrasen frå stilla i skiløypa til skiløret inne på kafeen – frå den friske lufta ute til den tette atmosfæren inne, var skand. Men ikkje ubehageleg, berre spennande, slik eg hugsar det so i orientad.

Eg var nok ikkje treit ein ti-tolv år gammal for eg skjente at det ferre seg å gå litt ekstra fer på skitusen tilbake til Os. Då fekk eg tid til å gå innom kafeen ein kvarters tid for resten av familien kom etter. Der fekk eg ein liten gjitt inn i det lit framande og eloviske som einn botte framtila til det som lyst og ferret var for ungdom og voksne.

Torodd Lybeck, Hundre år på ski. Utgitt av Etnedal Skilag, 1998.

Torodd Lybeck, ”På skitur tidleg i 1960-åra”

”Seinare, då bror min vart fire-fem år gammal, hendte det at vi tok skiturar hilt opp til Kippesjøen eller Nordfjellstølen. Dit var det godt og vel fem kilometer å gå. Etter at eg begynte på realskolen, frå 1966 og utover, hugsar eg at vi ofte møtte Dokka-elevar frå klassen min, eller andre kjente frå Land, i skiløypa på Tonsåsen. Os var med andre ord eit vanleg utfartspunkt, ikkje berre for folk som budde i Bruflat eller Sør-Etnedal, men også på Nordsinni og Dokka. Stundom treffe vi kjentfolk, halvaksne ungdommar helst, som hadde gått heilt frå Danebu eller fra Ølslykkja, og var på tur til Os. Eg undra meg over at det kunne gå an å gå så langt på ski. Somme ”råskinn” hadde vore heilt på toppen av Bjørgovarden” (s. 83)

Skiturister på Nordfjellstølen ca 1960 tallet. Den ombygde Tonsås hytta i bakgrunnen

Fra slutten av 1990 tallet kom det istand kommunalt organiserte løypelag som samordnet løypekjøringen mellom de ulike områdene.

Kart fra KOMMUNEDELPLAN FOR FRILUFTSLIV 2002

Skiløypekart utgitt av Turitrøen hyttevev i 2002

Skiløypekart utgitt av Etnedal kommune i 2011

Til salgs på Maxbo og butikker i Etnedal.

